

Makale Geliş | Received: 15.08.2023
Makale Kabul | Accepted: 27.09.2023
Yayın Tarihi | Publication Date: 20.10.2023
DOI: 10.20981/kaygi.1343655

Alper Elvan POLAT

Doktora Öğrencisi | PhD Candidate
Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Bölümü, Bursa, TR
Bursa Uludağ University, Social Sciences Institute, Department of Philosophy, Bursa, TR
ORCID: 0000-0001-9357-7359
alperelvanpolat@outlook.com

Lewis Carroll'ın "Alice Harikalar Diyarında" Eserinin P4C Çalışmaları Bağlamında Kullanım Olanasının Değerlendirilmesi

Öz: Felsefe, çağlar boyunca insanın kendisine ve diğer varolanlara ilişkin sahip olduğu sonsuz merak duygusunun sonucu olarak sistemli bir düşünme biçimini ifade etmiştir. İlk Çağ'dan 20. yüzyıla değin filozoflar sürdürdükleri akıl yürütmelerle bir paradigma meydana getirmiş, bu paradigma çağların değişen koşulları ile sanat ve teknikteki ilerlemelerle sürekli büyümüştür. 20. yüzyıla gelindiğinde birçok yeni kavram felsefi zeminde kendine yer edinmiştir. Bu bağlamda çocuk felsefesi veya çocuklar için felsefe (P4C) de 20. yüzyıla kendine yeni bir felsefi zemin kazanan alanlardan biridir. Çocuklar için felsefenin kuramsallaşmasında Mathew Lipman bir öncü rolünü üstlenmiş ve P4C çalışmalarında belirli bir metot geliştirmiştir. Lipman'ın P4C çalışmaları için geliştirdiği metot çoğunlukla çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımını gerektirir. Bu durumda birçok çocuk edebiyatı ürününün P4C çalışmaları açısından verimli olup olamayacağı önemli bir problem hâlini almıştır. Bu problemden yola çıkılarak bu çalışmada felsefe ve çocuk veya çocukluk kavramları arasında bir ilişki kurulmasının olanaklılığı tartışılmış, bu anlamda çocuklar için felsefe çalışmalarının metoduna değinilmiş ve Lewis Carroll'ın "Alice Harikalar Diyarında (Alice's Adventures in Wonderland)" adlı eserinin P4C çalışmalarında kullanım olanağı üzerinden bir tartışma yürütülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Çocuk, Çocuk Edebiyatı, Lipman, Carroll.

Evaluation of the Possibility of Using Lewis Carroll's "Alice's Adventures in Wonderland" in the Context of P4C Studies

Abstract: Philosophy has expressed a systematic way of thinking as a result of the endless curiosity that people have about themselves and other beings throughout the ages. From the Antiquity to the 20th century, philosophers have created a paradigm with their reasoning, and this paradigm has grown continuously with the changing conditions of the ages and advances in art and technique. By the 20th century, many new concepts have taken their place on the philosophical ground. In this context, philosophy of children or philosophy for children (P4C) is one of the fields that gained a new philosophical ground with the 20th century. Mathew Lipman took a pioneering role in theorizing philosophy for children and developed a specific method for P4C studies. The method developed by Lipman for P4C studies mostly requires the use of children's literature products. In this case, it has become an important problem whether many children's literature products can be productive in terms of P4C studies. Based on this problem, in this study, the possibility of establishing a relationship between the concepts of philosophy and child or childhood was discussed, in this sense, the method of philosophical studies for children was mentioned and the possibility of using Lewis Carroll's "Alice's Adventures in Wonderland" in P4C studies.

Keywords: Philosophy, Children, Children's Literature, Lipman, Carroll.

Giriş

Çocukluk, insan hayatının doğumundan gençlik dönemine kadar olan süreci ifade eden bir kavramdır. Pek çok bilim dalı çocuk ve çocukluk üzerinde çalışmalar yapmış ve neticesinde insanın yaşama dair ilk deneyimlerini çocukluk döneminde edinmesi sebebiyle çocukluğun insan hayatının önemli periyotlarından birisi olduğu noktasında uzlaşabilmiştir. Çocukluk dönemi tanımının tarihsel açıdan ele alınıp incelenmesi ise nispeten yakın tarihlere dayanmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalar 1960'lı yıllardan itibaren hız kazanmış ve böylece çocukluk kavramının çağlar boyunca değişken tanımlara muhatap olduğu ve ancak 16. yüzyıl ve sonrasında doğrudan çocuğa ilişkin kavramsal çalışmaların söz konusu olduğu belirlenmiştir (Erdiller-Yatmaz vd. 2018: 286). Bu doğrultuda her ne kadar çocuğun tanımı ve kavramsal yeri çağlar içinde değişkenlik gösterse de çocukluk döneminin gerek eğitim gerekse sosyal yaşantı için ve yine insan davranışlarının anlamlandırabilmesi noktasında önemli bir periyot olduğu açıktır. Bu bağlamda insana dair her şeyi kendisine bir problem alanı edinen felsefe de çocukluk kavramı üzerinde 20. yüzyıl itibarıyla sistemli çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Felsefe açısından çocukluk, 20. yüzyılda ortaya çıkan çocuklar için felsefe (P4C) çalışmaları çerçevesinde yalnızca insan yaşamının bir dönemi olarak değil;

çocuğun eleştirel düşünmeye ve sorgulamaya yatkın zihin yapısıyla merak duygularının etkisi içinde ele alınabilmiştir. Bu yönüyle çocuk zihninin uçsuz bucaksız hayal gücü yine bu hayal gücünün kendini açmılabildiği bir alan olarak çocuk edebiyatı ürünlerinin eşliğinde felsefi zeminde soruşturmalar yapmaya olanaklı bir çerçeve olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada öncelikle çocuk ve çocukluk kavramının felsefe ile ilişkisi tespit edilmeye çalışılmış, bu ilişkinin tespiti neticesinde çocuklar için felsefe çalışmalarının yeri ve metodu üzerinde durulmuş ve son olarak çocuklar için felsefe çalışmalarında kullanılabilecek çocuk edebiyatı ürünlerine bir örnek olarak Lewis Carroll'ın "Alice Harikalar Diyarında (*Alice's Adventures in Wonderland*)" adlı eseri konu bağlamında değerlendirilmiştir.

1. Felsefe ve "Çocukça Bir Merak"

Anlamı bilgelik sevgisi olan felsefe kavramı, varolanların varlığı, anlamı ve nedeni üzerine sorularla ortaya çıkmış bir disiplindir (Akarsu 1998: 80). Tarih boyunca filozoflar gerek doğanın gerekse insan ve insanla ilintili nesne ve kavramların bilgisini edinmeyi amaçlayıp bu bağlamda soruşturmalarla bir paradigma meydana getirmiştir. İnsanın sahip olduğu bilme arzusu ve merak duygusu çağlar boyunca düşünmeyi ve bilmeyi teşvik eden insani bir fenomen olarak kendini göstermiştir. Nitekim Aristoteles'e göre insan, doğası gereği bilmek isteyendir (Aristoteles 1996: 980a). Bilme arzusunun ve varolanlara ilişkin sonsuz merakın bir tezahürü olarak felsefe, birçok felsefe tarihçisinin üzerinde uzlaştığı şekliyle cevaplardan çok soruların ön planda olduğu ve bu yönüyle insan zihninin düşünme olanağını gerçekleştirdiği bir zemin olarak düşünülebilir. Bu doğrultuda felsefenin ilk etkinliklerine bakıldığında insanların varolanlara ilişkin sorularıyla soyut düşüncenin kapılarını araladığı ve böylece ilk felsefi sorgulamaların olanaklı hale geldiği görülmektedir. Dürüşken, felsefi düşüncenin ortaya çıkışına ve bu ortaya çıkışın temeli olarak merak duygusuna dair şu tespiti yapmıştır:

Yunan'ın mitolojik dönemi soyut düşüncenin henüz gelişmediği bir dönem olmasına rağmen yine de Yunan insanı gelişkin bir merak duygusuna ve yüksek sezgi gücüne sahip olduğundan, özellikle Hesiodos'tan başlayarak

doğanın görünür yüzünden öte görünmeyen yüzünü de öğrenmek istemiş, böylece ona daha fazla hakim olabileceğini sezmiştir. Bu yüzden mitolojik dönemde bile çocukça bir merakla kendi kendine "Evrenin kökeni nedir?" şeklinde oldukça naif bir soru sormuş ve bu soru onu evrenin doğum şemalarını çıkarmaya, daha doğrusu Yunanca deyişle *kosmogonia* üzerine kuramlar geliştirmeye yöneltmiştir (Dürüşken 2014: 19).

Bu ifadeler ile düşünülebilir ki, esasında felsefenin ortaya çıkışının ve diğer pek çok bilime zemin hazırlayacak bir paradigmaya evrilişinin arka planında yer alan şey temelde "çocukça bir merak"la başlamaktadır. Şu hâlde en azından bir ifade biçimi olarak "çocukça bir merak" söylemi ile merak duygusu üzerinde belirli bir ayırım yapıldığı değerlendirilebilir. "Çocukça merak"la aslında hiçbir pratik gereksinim temelinde görülemeyecek; dolayısıyla bilgiyi salt bilginin kendisi için elde etmeyi konu alan bir merak duygusunun kastedildiği yorumlanabilir. Nitekim felsefenin önemli bir bilgi birikimine sahip olmalarına ve astronomi, geometri gibi alanlarda daha çok gelişme kaydetmiş ve teknik bilgi bakımından oldukça ilerlemiş olmalarına rağmen, Antik Mısır'da ya da Mezopotamya'da değil; Antik Yunan coğrafyasında yeşermesinin temel sebebi olarak Antik Yunan düşüncesinin bilgiyi pratik amaçlar için değil, bilginin kendisi için istemesi olarak görülmektedir. Bu savı desteklemesi bakımından Gökberk'in şu tespitleri dikkat çekicidir:

(...) öyle bir an gelir ki, insan, aklını ve görgülerini, yalnız varlığını ayakta tutmak için gerekli pratik-teknik bilgiler edinmek yolunda kullanmakla yetinmez olur; yalnız bilmek için de bilmek ister, böylece de *praxis'in* üstünde *theoria'ya* yükselir, dolayısıyla *bilime* varır. İşte felsefe böyle bir anda, böyle bir durumda doğmuştur. İsa'dan önce 6. yüzyılda Yunan kültürü, gerçekten de, böyle bir durumu yaşamıştır. Bu yüzyılda Yunanlılar için kutsal gelenek çağı kapanmaya yüz tutmuştu: Din ve geleneğin çizdiği dünya görüşü sarsılmış, bunun yerini, tek kişinin kendi aklı, kendi görgüleriyle kurmaya çalıştığı bilime dayanmak isteyen bir tasarım almaya başlamıştı. İşte felsefenin adını da, kendisini de 6. yüzyılın Yunan kültüründeki bu gelişmeye borçluyuzdur (Gökberk 1993: 12).

Gökberk'in ifadeleriyle de desteklenmiş olduğu üzere, temelinde teknik veya pratik amaç gözetmeyen ve yalnızca bilmek için kendini gösteren merak duygusu, felsefe disiplininin oluşmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü tarih boyunca insanlar bilmeyi bir bakıma tarım, mimari ve benzeri amaçlar doğrultusunda pratik ve teknik ihtiyaçları için isterken öte yandan insani bir fenomen olarak

varoluşlarını, yaşamı ve kavramları anlamlandırabilmek için de talep etmişlerdir. Felsefe, şüphesiz ikinci türden bir bilme arzusunun sonucudur ve bu bilme arzusunun zemininde bahsedildiği şekliyle "çocukça bir merak" tabirinin kullanımı isabetli görünmektedir. Öte yandan Yunan coğrafyasında felsefi paradigmanın sürebilmesinin nedeni olarak da Antik Dönem Yunan kültürünün bu bağlamdaki merak duygusunu kaybetmeyerek yaşamını sürmesi bu düşüncüyü desteklemektedir. Bu noktada Dürüşken'in şu sözleri konuya ilişkin önemli bir referans olarak değerlendirilebilir:

Yunan insanı hep çocuk kalmayı başaran bir toplumda büyümüştür ve bu anlamdaki bir çocukluk onun merak duygusunu ateşleyen bir unsur olmuştur. Bir Mısırlı rahip Solon'a "Ah, Solon, Solon! Siz Yunanlar hep çocuksunuz; aranızda yaşlı denebilecek bir Yunan yok," demiştir. Bu hem onların hala deneyimsiz, hala yeni bir kültür olduğunu dile getiren bir ifadeydi hem de hep yaratıcı, hep sorgulayıcı, hep genç, hep dinamik, araştırmacı, öğrenmeye aç, çatışan ve savaştan bir doğaları olduğunu ima eden bir vurguydu (Dürüşken 2014: 42).

Bu satırlardan da anlaşılmaktadır ki çocukça merakla kastedilen şey *theoria*'ya yönelik bir merak unsuru olarak görülmelidir ve bu merak unsurunun sorgulayıcı, yaratıcı ve dinamik yapısıyla felsefi düşünceye kapı araladığı değerlendirilmelidir. Felsefe tarihine bakıldığında sistematik düşünmeye dair ilk olarak Platon'un diyaloglarında konuşturduğu Sokrates aracılığı ile felsefi problemleri temellendirdiği görülmektedir. Sokrates'in bu noktada kullandığı yöntem ise tıpkı bir çocuk meraklılığı ile doğrudan sorular sorarak bir tanıma ulaşma çabasıdır. Sokrates, kendisinde hiçbir bilgi temeli görmeksizin nesnelere ve kavramların neliğine dair sofistlerle girdiği tartışmalarda genel olarak bir kavrama ilişkin en uygun tanımları belirlemeye çalışmış ve bu aşamada sorduğu sorularla aldığı cevapların uygunluğunu belirlemiştir (Arslan 2009: 31). Ancak diyaloglar incelendiğinde görülecektir ki Sokrates, karşısındakine genellikle kolay cevaplanabilecek türden ya da teknik sorular sormaz ve aldığı cevaplardan çabucak tatmin olmaz. Böylece felsefenin sonsuz bir merak uzayında cevaplardan çok sorularla açtığı yol ve bu yolun inşasında hep genç kalan, sorgulayıcı ve yaratıcı bir bilme arzusunun yeri serimlenmiş olur.

Çocukların sahip olduğu merak duygusu ile felsefi düşünme arasında organik bir benzerlik kurmak pek çok bakımdan olanaklıdır. Sürekli merak eden, kendisini, doğayı, nesne ve kavramların neliğini sorgulama konusu yapan kişiler; akla ilk önce filozofları getirse de çocukların da bu anlamda benzer özelliklere sahip olduğu, dünyayı, nesnelere ve kavramları tanıyabilmek için tıpkı filozoflar gibi sık sık "nedir?" sorusunu sorduğu görülmektedir. Öyleyse anlaşılmaktadır ki çocukların sahip olduğu merak ve bilme arzusu ile filozofların sahip olduğu merak ve bilme arzusu arasında bir bakıma önemli bir benzerlik bulunmaktadır. Elbette sistematik düşünce üretebilen filozofların düşünce ve zihin yapıları, bilişsel anlamda bir çocukla kıyaslanamaz ancak çağlar boyu süregelen felsefi paradigmanın filozoflar ile çocukları sahip oldukları merak ve bilme arzusu zemininde yakınlaştırdığı değerlendirilebilir. Öte yandan soyut düşünme aşamasına geçmeden her insan, çevresindeki nesnelere dair bilgilerini deneysel tecrübelerinden edinmek durumundadır. Bu bağlamda gerçeğe ve var olanlara dair ilk bilgilerimizin temelinde çocukluk yaşantılarımız ve varolanlara dair algılarımız yer almaktadır. Tunalı da bilgi kuramından söz ederken konuya ilişkin şu cümlelere yer vermiştir:

Bilgimizin güvenilir bir bilgi olması için bilincimizin ilgi alanı içine giren objenin "gerçek" olması gerekir. O halde "gerçek" nedir? "Elimle tuttuğum kalem 'gerçek'tir," diyorum. Kalemin gerçekliğini bana algılarım sağlıyor. Bu nedenle kalemin "gerçek"liğinden şüphe etmem ve onun bilincimin dışında var olduğunu kabul ederim. Böyle bir "gerçeklik" anlayışına *çocuksu gerçekçilik* (naiv realizm) denir. Bütün deneysel bilgilerimizin temelinde bu çocuksu gerçekçilik anlayışı bulunur (Tunalı 2009: 36).

Çocukluk; her ne kadar merak, bilme ve anlama çabasının bir tezahürü olarak ele alınıp ilk bilgilerimizin temelini oluşturduğu bir dönem olarak görülse de aynı zamanda pek çok kültürde deneyimsizliğin, saflığın, güçsüzlük ve bilgisizliğin de bir temsili olması yönüyle felsefe tarihi içinde yakın tarihlere değin düşünsel yönüyle başlı başına ele alınan bir kavram olmamıştır. Hatta bu yönüyle çocukların davranışlarına bile onların iyiyi kötüden ayırma yeterliğinde görülemeyeceği için kayda değer bir anlam yüklenmemiştir (Arslan 2009: 138). Ancak pek çok eğitim

felsefecisi ve filozof, çocukların ve gençlerin eğitiminin önemi üzerinde durmuş ve çocukların erken yaşlardan itibaren öğrenmeye ve keşfetmeye oldukça yatkın olduklarını belirtmiştir. Nitekim çocukluk döneminin insan bilincinin kendini ve dış dünyayı tanımayı, sorular sormayı ve bilmeyi talep ettiği bir dönem olarak değerlendirilebilmesinin olanağı bu alanda yapılan tüm çalışmalar açısından uzlaşılabilir bir durumu ifade etmektedir. Bu bağlamda Platon, *İdeal Devlet*'inde çocukları erken yaşlardan itibaren ailelerinden alarak on sekiz yaşına kadar ortak yetiştirmeyi ve eğitmeyi böylece devlet içinde görevlere en uygun bireyleri seçebilmeyi amaçlamıştır (Arslan 2009: 199). Bertrand Russell da çocukları "Zihni ve yüreği elde edilmeye çalışılan, unutulmuş ve klasik eğitimin kötü sonuçlarından korunması gereken insan." olarak tanımlamıştır (Russell 2002: 85). Şu hâlde anlaşılmaktadır ki çocukluk, yalnızca insanın gelişimsel dönemlerinden biri olarak salt yaşa bağlı anlamda değil, ilk deneyimlerimizin ve algılarımızın oluştuğu ve aynı zamanda düşünme ediminin de meydana çıktığı bir zemin olarak düşünülmelidir.

Yalnızca felsefe araştırmacılarının değil, modern anlamda psikolojinin, pedagojinin ve eğitim bilimlerinin de verileri çocukların erken yaşlardan itibaren düşünme becerilerinin var olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Vygotsky'e göre çocuklar üç yaşından itibaren dış uyaranlardan edindiği dilsel becerilerle dili bir düşünme aracı olarak kullanmaya başlar (Bee & Boyd 2009: 310). Piaget'ye göre ise çocuklar 4-7 yaş aralığında ilkel düşünceyi kullanmaya başlayarak sorular yöneltirken artık kendisine ve çevresine dair bir anlam arayışı, bilme arzusu içerisinde görünür (Bayhan & Artan 2005: 29). Böylece açıkça görülmektedir ki çocuklar erken yaşlardan itibaren düşünme aygıtını kullanma özelliğine sahiptir. Ancak bu noktada problem hâline gelen şey çocukların düşünme biçimlerinin yeterince tanınıp tanınmadığı ve bu düşünme etkinliğinin erken yaşlardan itibaren felsefe ile ilişkisinde ele alınıp alınamayacağıdır. Bu noktada eğitim felsefesinin birikimleri ışığında kimi değerlendirmeler yapılabilse de konunun yalnızca eğitimle değil aynı zamanda felsefi antropolojiyle de ilgisi göz önüne alınarak daha

geniş bir kapsam çizilmesinin gerekli olduğu kanısına varılabilir. Böylece bu problem başlıkları çocuk ve felsefe kavramlarının daha özel olarak incelenmesini zorunlu kılmaktadır. İşte bu zorunluluk 20. yüzyıldan itibaren "çocuklar için felsefe (P4C)" veya "çocuk felsefesi" kavramının ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

2. Matthew Lipman ve Çocuklar İçin Felsefe Çalışmalarının Metodu

Felsefe ve çocuk arasındaki ilişki özellikle 20. yüzyıldan itibaren artan bir ivmeyle felsefi soruşturmaların içinde kendine yer bulmuştur. Bu bağlamda ön plana çıkan en önemli isimlerden biri de Matthew Lipman ve onun bu alanda yaptığı çalışmalar olmuştur. Matthew Lipman, felsefe ve çocukluk kavramları arasındaki ilişkiyi keşfetmek ve çocukların sahip oldukları merak ve bilme arzusuyla birlikte gösterdikleri akıl yürütmelerin felsefi zeminde ele alınmasını sağlamak amacıyla 1970'li yıllardan itibaren okullarda etkin olacak bir "çocuklar için felsefe" alanı üretmiştir (Vansieleghem & Kennedy 2011: 171). Bu çalışma alanının tanımını Lipman, "Çocuklar için felsefenin (P4C) amacı, çocukları dikkatli düşünmeye, daha iyi muhakeme ve yargılar geliştirmeye ve bazı genel ancak iyi tanımlanmamış kavramların analizine katılmaya teşvik etmektir." şeklinde özetlemektedir (Lipman 1999: 21). Bu doğrultuda anlaşılmaktadır ki Lipman'ın çalışmalarıyla birlikte artık çocuklar için felsefe veya çocuk felsefesi kavramları formel ve sistemli bir biçimde ele alınabilecek bir disipline dönüşmüştür.

Lipman, çocuklar için felsefenin yalnızca eğitsel bir etkinlik alanı olmaktan çok toplumlar için bir zorunluluk olduğunu vurgulamış ve bu anlamda halihazırdaki eğitim müfredatlarını düşünmenin ilkelerini öğretmediği için eleştirmiştir (Lipman 1976: 22). Çünkü Lipman'a göre bedensel işlevlerinin farkında olan çocuklar aynı şekilde akılsal işlevlerinin de farkındadırlar ve bu potansiyellerini kullanmak isterler ancak buna rağmen eğitim müfredatları bu durumu göz ardı etmektedir (Lipman 1976: 23). Bu problemi ortadan kaldırmanın yolunu erken yaşlardan itibaren çocuklarla felsefe çalışmalarının eğitim

müfredatlarında yer alması gerektiği fikrinde bulan Lipman, konuya ilişkin şu çarpıcı sorularla P4C'nin gerekliliğini vurgulamak istemiştir:

İlkokul çocuklarına cinselliği öğretmeye başladık. Neden? Çünkü bunu yapmazsak "hatalar" yapacaklarından, yani bireysel olarak olmasa da toplumsal olarak dezavantajlı davranacaklarından korkuyoruz. Ancak düşünmedeki hatalar sosyal açıdan daha az dezavantajlı olamaz. O hâlde neden düşünce ilkelerini cinsiyet ilkelerini öğrettiğimiz gibi öğretmiyoruz? (Lipman 1976: 23).

Lipman'ın tespitleri ve düşünceleri doğrultusunda açıkça görülmektedir ki istendik her alanda bireyleri geliştirmeyi ve böylece çağın gereklerine uygun bir toplum meydana getirmeyi amaçlayan eğitim sistemleri, çocukların düşünme yetilerini ve akıl yürütme becerilerini dikkate almayarak önemli bir eksikliğe neden olmaktadır. Bu zeminden hareketle Lipman, P4C alanını kuramsallaştırarak bahsi geçen probleme çözüm önerileri sunmaktadır.

Lipman, çocuklar için felsefenin gerekliliğini yalnızca teorik anlamda dile getirmekle kalmamış aynı zamanda çocuklar için felsefe etkinliklerinin sağlanabilmesi amacıyla bir müfredat da önermiştir. Bu müfredata göre çocuklar bir mikro grup oluşturarak materyal olarak sunulan romanları okur ve bu romanlardan yola çıkarak eleştirel düşünceler üretmeye teşvik edilir. Etkinliğin amacına ulaşabilmesi içinse sunulan materyalin birtakım belirsizlik ve çelişkiler barındırması gerekmektedir. Böylece mikro grup hâlinde çocuklar bir rehber eşliğinde hem akranlarıyla diyalog kurmayı hem de çalışmanın zemini olan materyaldeki belirsizlik ve çelişkilerden yola çıkarak eleştirel düşünmeyi sağlamayı amaçlar (Boyacı vd. 2018: 153). Lipman'ın çocuklar için felsefe çalışmalarında uyguladığı metotların hareket alanını ortaya koyan ayırt edici özellikler ise dört maddeyle sıralanarak şu şekilde ifade edilebilir (Oyler 2016: 2):

1. Felsefe, psikoloji ve eğitim teorisindeki açık teorik temeller.
2. Yaklaşımı yönlendiren ve bilgilendiren açıkça tanımlanmış pedagojik hedefler.
3. Felsefi romanları ve öğretmen kılavuzlarını içeren sistematik bir müfredat.

4. Ampirik olarak araştırılmış ve desteklenen bir sınıf tartışması modeli.

Oyler'den aktararak sıralanan bu maddelerden de anlaşılacağı üzere Lipman'ın çalışmaları felsefeyle birlikte psikoloji ve pedagojinin teorik temellerine de dayanmakta, etkinliklerin planlanmasında bir rehber eşliğinde sistematik, açık ve anlaşılır bir müfredat uygulanmakta ve metot olarak yaşamsal pratiklerden tartışmalar veya P4C açısından ele alınabilecek felsefi temelli romanlar kullanılmaktadır.

Lipman'ın fikirsel önderliğinde kendisine birçok uygulama alanı bulan P4C çalışmalarının sonuçlarına dair yapılan araştırmalardan biri olan Ventista'nın bir çalışmasının bulguları arasında Lipman'ın önerdiği şekliyle okuma metinlerine dayalı P4C çalışmalarının etkinliğinin kanıtlanması için daha çok pratik uygulamaya gereksinim olduğu belirtilmiş ancak P4C çalışmalarının başladığı dönemlerden günümüze değin elde edilen verilerden de kesin olarak ulaşılabilecek sonuçlar arasında bu çalışmaların bilişsel anlamda çocuğa herhangi bir zararı bulunmadığının; aksine çocukların muhakeme becerilerinin üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunun görüldüğü ifade edilmiştir (Ventista 2018: 457). Yapılan bir başka çalışmada ise ortaokul beşinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin metinler üzerinden yürüttüğü P4C etkinlikleri sonucunda okuduklarını anlama ve analiz etme becerileri ile dil becerilerinde anlamlı bir artış görüldüğü tespit edilmiştir (Özcan vd. 2022: 341). Şu hâlde görülmektedir ki P4C çalışmalarının çocukların bilişsel ve dilsel gelişimleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabileceğini söylemek olanaklıdır. Ancak ne var ki bu alandaki etkinliklerin henüz yaygınlaşmamış olması ve eğitim müfredatlarında kendisine hâlihazırda yeterli alanı bulamıyor oluşu P4C'nin gelişiminin ve P4C çalışmalarının etkinliğinin yeterince gözlemlenmesinin önündeki en büyük engel gibi görünmektedir. O hâlde bu alana dair yapılan çalışmaların ve P4C uygulamalarının yaygınlaştırılması önemli bir gerekliliği ortaya koymaktadır.

Çocuklar için felsefe çalışmalarındaki etkinliklerin ortak amacı çocuklarda eleştirel düşünceyi geliştirmek ve çocuklara erken yaşlarda sistematik ve mantıksal düşünme becerisi ile muhakeme yeteneğinin zeminini hazırlamak olarak görülebilir. Bu bağlamda P4C çalışmalarında en çok kullanılan metot Lipman'ın da uyguladığı şekliyle çocuk edebiyatı ürünleri üzerinden okuma ve tartışma olarak ağırlık kazanmıştır. Çünkü çocuk edebiyatı ürünleri öncelikle çocuklar için hayal gücünün erişebildiği sınırlara değin geniş bir yelpaze sunarak ilgi çekici bir özelliğe kavuşurken öte yandan çocukların kavramakta zorlanacağı düşünce ve yaşam pratiklerini dilsel olarak daha basit bir şekilde ifade edebilme olanağına sahiptir. Bu doğrultuda Mohr Lone, çocuk kitaplarının önemli bir felsefe kaynağı olduğunu ve çocukların zihinlerinin felsefi sorularla dolu olduğunu belirtir (Lone 2012: 4). Karakaya ise çocuk edebiyatı içinde "çocuk felsefesi"nin önemli bir yer tuttuğunu ve birçok çocuk edebiyatı ürününün doğrudan ya da dolaylı olarak çocuk felsefesini konu aldığını öne sürer (Karakaya 2006: 22). Çocuk edebiyatı ürünlerinin içinde doğrudan çocuk felsefesinin ele alındığı eserler genellikle değerler eğitimi veya felsefeye dair kavramların açıklanması şeklinde ve daha didaktik bir üslup barındırdığından bu eserler aracılığıyla yapılacak etkinliklerde çocukların yaratıcı düşüncelerini yahut eleştirel fikirlerini ortaya koyma zemini zorlaşacaktır. Ancak özellikle dolaylı olarak çocuk ve felsefe ilişkisini ele alabilecek eserler ve kurgusal metinler çocuklar açısından felsefi kavramların sorgulanarak keşfedilmesinde daha uygun bir alan inşa edebilir. Çünkü çocuklar kurgusal metinlerde merak unsurunu daha dinamik tutabilir ve öte yandan metinde anlatılanlara ve metinden çıkarılabileceklere ilişkin hayal gücünü daha etkin kullanabilir.

1970'lere kadar kendisine yeterli alanı bulamamış olsa da felsefe ve çocuk ya da çocukluk arasında önemli bir ilişki kurulabileceği, bu ilişkinin tesisinde ise çocuk edebiyatının ve çocuk kitaplarının önemli bir zemin olma olanağına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda çocuklar için felsefe etkinliklerinin planlanmasında ve yürütülmesinde ele alınacak çocuk edebiyatı eserlerinin niteliği

ise ayrı bir tartışma konusu hâlini almıştır. Nitekim küresel ölçekte klasikleşmiş ve birçok dile çevrilmiş, hâlihazırda dünya çapında birçok okulun çocuklara sunduğu kimi çocuk kitaplarının P4C'nin hedeflerini gerçekleştirme noktasında verimli bir materyal olup olamayacağı konusu önemli bir problem alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki kimi çocuk kitaplarının çocukların gelişim seviyesine uygun olmayışı veya P4C açısından istenenin aksine eleştirel düşüncüyü desteklemiyor oluşu; bu eserlerin bazılarında kültürel ve geleneksel kimi kabullerin dikte edici bir üslupla sunulması ortaya konulan "felsefe, çocuk ve çocuk edebiyatı" ilişkisinin tesisini güçleştirmektedir.

Edebiyat bir sanat dalı olarak çok eski dönemlerden günümüze değin varlığını sürdürse de tarihsel süreç içinde edebiyata amacı salt güzelliği betimlemek ve hoşya giden duyguları ortaya çıkarmak olarak yalnızca estetik zeminde bakılmamış, Platon ve Aristoteles'ten bu yana edebiyat eserlerinin duyguları canlandırması ve bu bağlamda bir anlatıya sahip olması bakımından insanlar üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülmüştür. Bu doğrultuda Platon, edebiyatçıları *İdeal Devlet*'inde barındırmak istememiştir (Platon 2005: 398a). Platon'un edebiyatçılara karşı duruşunun temelinde onun *İdealar Öğretisi* çerçevesinde sanatçıların idealardan giderek uzaklaşmakta olmaları görülebilir ancak öte yandan Platon, edebiyatçıların gençleri etkileyerek onlar üzerinde zararlı etkiler yaratabilecek olduğunu da düşünmüştür (Turgut 1993: 7). Aristoteles ise sanat eserlerinin özellikle tragedyaların yoğun duyguları ön plana çıkararak insanlar üzerindeki eğitsel işlevini savunmuştur (1995: 1449b). Böylece görülmektedir ki sanat eserlerinin ve bu eserler içinde edebiyatın insan davranışlarını etkileme olanağı ve eğitimdeki rolü İlk Çağ düşüncesinden bu yana süregelmektedir. Bu etkinin P4C çalışmalarında belirli bir sistem içinde kullanılabilmesi de edebiyatın sahip olduğu bu olanaklar ile mümkün görünmektedir. Ancak bu noktada çocuklar için seçilecek eserlerde "çocuk gerçekliği", "çocuk bakışı" ve "çocuğa görelilik" ilkeleri dikkate alınarak P4C

etkinliklerinin etkilerinin olumlu yönde olması amaçlanmalıdır. Bu bağlamda Williams'ın konuya ilişkin şu sözleri dikkate değerdir:

Çocuklar için yazan ve gerçekleştiren sanatçının çocuğun "içsel doğası"nı anlamaya başlayarak harekete geçmesi gerekir. Bir yazar ve sanatçı ancak "içsel doğası"nı anlaması durumunda çocuğa uygun bir dil ve biçime ulaşabilir. (Williams 2003: 50).

Çocuk felsefesinin yahut çocuklar için felsefenin henüz ortaya çıkmadığı dönemlerde edebiyatçılar tarafından kaleme alınan ve çocuklara yönelik edebiyat ürünlerinin sayısı, konu ve biçim bakımından çok geniş bir yelpazeye yayıldığı görülmektedir. Bu nedenle P4C çalışmalarında genellikle son dönemlerde ve özellikle bu çalışma alanı için yazılan eserler tercih edilse de çocuk klasikleri olarak adlandırılabilir ve birçok çocuğun hayatının bir parçası hâline gelmiş masalların, öykülerin ve romanların "çocuk ve felsefe" bağlamında irdelenmesi gerekmektedir. Böylece hem çocuklar için felsefe çalışmalarının çocuğun hayatının içindeki eserlerden kaynağını bulması sağlanacak hem de P4C çalışmaları açısından edebiyat ve felsefe ilişkisinin serimlenmesi gerçekleştirilebilecektir.

3. "Alice Harikalar Diyarında" Adlı Eserin P4C Çalışmaları Bağlamında Değerlendirilmesi

Charles Lutwidge Dodgson veya eserlerinde kullandığı mahlası olan ve daha çok tanındığı ismiyle Lewis Carroll, 19. yüzyılda yaşamış bir İngiliz matematikçi, mantıkçı ve edebiyatçıdır. Carroll gerek mantık ve matematik gerekse edebiyatın şiir ve öykü alanında eserler vermiş olsa da 1865'te yayımlanan "*Alice Harikalar Diyarında (Alice's Adventures in Wonderland)*" ve bu eserin devamı niteliğinde olan 1871'de yayımlanmış "*Aynanın İçinden (Through the Looking-Glass)*" adlı fantastik-kurgu türündeki eserleriyle dünya çapında bir üne kavuşmuştur. Yazarın "*Alice Harikalar Diyarında*" isimli eseri ilk yayımlandığı 1865'ten bu yana yüzden fazla dile çevrilmiş olması nedeniyle hemen tüm kültürlerde ve coğrafyalarda birçok çocuğun okuma fırsatı bulabildiği ve artık klasikleşmiş bir eserdir. Bu eserin birçok çocuk tarafından bilinirliğe sahip olması ve eserin olay örgüsü içinde dolaylı olarak

değinilen felsefi kavramlar ile bu kavramlara ilişkin eser içindeki belirsizlikler eseri hem ilgi çekici hem de çocuklar için felsefe çalışmalarında kullanıma elverişli hâle getirmektedir. Söz konusu eserin fantastik öğelerle bezenmiş olması ve bu yaş grubunun sahip olduğu dinamik hayal gücü birlikte ele alındığında özellikle 7-12 yaş arasında olan çocuklara hitap ettiği değerlendirilebilir.

"*Alice Harikalar Diyarında*" adlı eserde baş karakter Alice, yedi yaşında küçük bir kız çocuğudur. Eserde betimlendiği kadarıyla Alice'in iyi eğitim almakta ve görece yaşadığı toplumda daha müreffeh bir aile içerisinde büyümekte olduğu izlenimi oluşmaktadır. Bahsi geçen eserin olay akışına göre Alice, ablasıyla birlikte bir ağacın altında otururken cebinde bir saat taşıyan ve konuşan bir beyaz tavşanı fark eder, bu gerçeküstü durum onun ilgisini fazlasıyla çeker ve bu nedenle tavşanın peşinden koşarak onu takip edip tavşanın içine girdiği bir geçide atlar. Alice'in fantastik karakter ve öğelerle dolu bir dünyaya yolculuğu işte onun bu geçide girmesinden sonra gerçekleşir. Alice, dikey düzlemli bir kuyuya benzeyen geçide düşüşünün ardından herhangi birine rastlamayı beklese de karşısında kimse yoktur. Öte yandan Alice geçitten içeri doğru düşerken zamanın nasıl geçtiğini anlayamamış ve zamanı bir şekilde ölçememiştir. Böylece Alice içine düştüğü geçit ya da tünelin uzaklığı ile ilgili bir çıkarımda da bulunamamıştır. Geçitte Alice'in önünde yalnızca bir cam masa ve altından bakıldığında çok güzel bir bahçeye açıldığı görülen ama kilitli olan bir kapı vardır. Ancak ne var ki Alice'in o kapıdan geçerek bahçeye çıkması için boyunun küçülmesi gereklidir. Bu kapıya ait olduğunu düşündüğü bir altın anahtarın, masanın üzerinde olduğunu gören Alice, ayrıca masada üzerinde "*beni iç*" yazan bir şişe fark eder. Alice bu şişede bulunan sıvıyı içince birden boyu kapıdan geçecek kadar küçülür ancak bu sefer de sıvıyı anahtarı almadan içtiği için artık kendisinden çok büyük olan masanın üzerindeki anahtara erişme imkânı ortadan kaybolur. Bu esnada Alice masanın altında içinde bir kek olan ve üstünde "*beni ye*" yazan bir cam kap görür. Alice cam kap içindeki bu keki yediği zaman da boyu birden hızla uzar ve içinde bulunduğu

ortama sığamayacak kadar büyür. Çaresizliğinin ve hayal kırıklığının etkisiyle ağlamaya başlayan Alice'in gözünden dökülen yaşlar çevresinde bir göl oluşturur.

Alice döktüğü gözyaşlarının oluşturduğu göl içinde sürüklenmeye başlar. Bu esnada Alice, gözyaşı gölünde sürüklenirken yalnız olmadığını görerek kendisi gibi suya kapılan ördek, dodo kuşu, saksağan, fare, kanarya, yengeç gibi birçok tuhaf canlının kıyıya ulaşmaya çalıştığını fark eder. Bir süre sonra kıyıya vuran Alice ve diğer karakterler olan biteni henüz idrak edememişken aralarında bulunan dodo kuşunun önerisiyle hızlıca kuruyabilmek için bir koşu yarışması düzenlerler. Bu esnada bahsi geçen tuhaf hayvanlarla iletişim kurmaya başlayan Alice, bir insan olarak hayvanlarla da iletişim kurabilmenin garipliğini hissederek onlara kedisi Ninah'tan söz etmeye başlar. Ancak Alice kedisinden bahsetmeye başladığı anda bu tuhaf ama sevimli hayvanlar hızla oradan uzaklaşırlar. Bu durum karşısında tekrar yalnız kalan Alice bir süre sonra peşinden koşarak geldiği beyaz tavşanı tekrar görür. Beyaz tavşan, Alice'i kendi hizmetçisi Marry Ann zannederek ona emirler yağdırmaya başlar. Alice bu yanlışı düzeltme fırsatı bulamaz ve beyaz tavşanın komutlarına uyar. Beyaz tavşan, Alice'ten evine giderek eldivenlerini ve yelpazesini getirmesini ister. Bunun üzerine eve giren Alice eldiven ve yelpazeyi alıp evden çıkacağı sırada yine gözüne bir şişe takılır ve bu şişedeki sıvıyı da merak ve heyecanla içiverir. Alice şişedeki sıvıyı içince bulunduğu tavşanın evine sığmayacak kadar büyür. Bu esnada Alice'in gelmediğini gören tavşan evine giderek durumu fark eder ve yanına yardımcısı Pat ile Kertenkele Bill'i de alarak onu evinden çıkarabilmek için seferber olur. Bu karakterler Alice'e çakıl taşları atar ancak bu taşlar Alice'e ulaşana kadar küçük keklere dönüşmektedir. Alice bu kekleri yemeye başlar ve yine küçük hâline döner. Bu şekilde içinde bulunduğu evden kurtulabilen Alice ormanda bir gezintiye çıkar. Gezinti esnasında Alice yiyecek bir şeyler bulmayı ümit ederek yürürken birdenbire karşısında bir mantar üzerinde oturan büyük, mavi bir tırtıla rastlar. Tırtıl, Alice'e kim olduğunu sorar ancak Alice o sabaha kadar kim olduğunu bildiğini ve fakat sabahtan beri yaşadığı olaylar neticesinde artık kim olduğundan emin olamadığını ifade eder. Bu durum

da göstermektedir ki Alice'in yaşadığı deneyimler onu bir kimlik bunalımına sokmuş ve yaşadığı gerçeküstü durumlar zihnini epeyce karıştırmıştır.

Eserin devamında Alice, ormanda ilerlerken Şapkacı ve Mart Tavşanı isimli karakterlerin düzenlediği bir çay partisini görür ve onların yanına gider. Bu partide Alice ve bahsedilen karakterler arasında ilginç bir sohbet gerçekleşir. Bu sohbette adeta klasik mantık kurallarının küçük bir betimlemesi yapılmaktadır. Şöyle ki Alice tüm düşündüklerini söylemekle, söylemeye çalıştıklarını söylemenin aynı şey olduğunu iddia ederken Şapkacı, bunların aynı şey olmadığını; eğer bunları aynı olarak kabul edeceksek "yediğimi görüyorum." ve "gördüğümü yiyorum." söylemelerinin de aynı şey olması gerektiğini belirtir. Şapkacı'nın ardından Mart Tavşanı da "sahip olduğum her şeyi severim." ve "sevdiğim her şeye sahibim." demenin aynı anlama gelmediğini örnek vererek Alice'e belirtmiş olur (Carroll 2023: 54). Bu konuşmada Şapkacı ve Mart Tavşanı isimli karakterler esasında mantıkta evirme işleminin hatalı yapılmasına karşın doğru mantıksal akıl yürütmeyi betimlemiş olur. Alice bu konuşmanın ardından ormandaki gezilerine çeşitli karakterlerle karşılaşarak devam eder. Bu karakterlerin en ilgi çekici olanlarından birisi de Kraliçe karakteridir. Kraliçe, etrafa sürekli emirler yağdıran ve en ufak bir olumsuzlukta idam hükmü veren bir karakterdir. Nitekim Alice de Kraliçe'nin hiddetinden payına düşeni almış ve mahkemede yargılanırken Kraliçe'ye tepki göstermiştir. Bu tepkinin ardından Kraliçe tarafından cezalandırılmak üzere olan Alice uyanarak tüm yaşadıklarının bir rüya olduğunun farkına varmıştır.

Bir rüya sürecini anlatan ancak bu süreçte birçok farklı karakter ve olay örgüsüyle çeşitli kavramları tartışmaya açan eserde anlaşılan odur ki zaman, fiziksel algı, kimlik kavramı ve mantıksal akıl yürütme başlıkları eser içinde Alice için bir sorgu konusu olmuştur. Bu bağlamda çocuklar için felsefe çalışmaları esnasında bu eser kullanılarak şu soruların cevabı aranabilir:

1. Zaman nedir ve her durum karşısında zaman aynı hızla mı ilerlemektedir? Bu bağlamda sizin için zamanın olduğundan çok daha hızlı veya yavaş aktığını düşündüğünüz anlar oldu mu?
2. Bir nesne için büyük veya küçük tanımı yaparken bu tanımı hangi kriteri veya nesneyi referans alarak yapmaktasınız? Örneğin bir elma bir insana göre küçükse bir karıncaya göre de küçük müdür?
3. Kendimizi nasıl tanımlarız? İnsan sahip olduğu hangi özelliklerle diğer varolanlardan ayrılabilir? Örneğin insanın konuşabilmesi yahut kendi bilincinin farkında olması onu hayvanlardan ayıran en temel özellikleri midir?
4. Alice kuyuya düştüğünde neden kendi özelliklerini unuttu? Eğer o kuyuda kalmaya devam etseydi daha başka neler olabilirdi? Siz o kuyuya düşseydiniz, Alice'in yaptığı neyi yapardınız ya da yapmazdınız?
5. Karşılaştığımız durumlar karşısında nasıl akıl yürütürüz? İfade ettiğimiz bir önermenin geçerliliğini ve çelişmezliğini sağlayan şey(ler) ne olabilir?

Bu soruları çeşitlendirmek veya detaylandırmak "*Alice Harikalar Diyarında*" adlı eserden yola çıkarak mümkündür. Çünkü Carroll'ın bu eseri hem hayal gücünü hem de kavramlara ilişkin birçok belirsizliği bünyesinde barındırmaktadır. Bu yönüyle söz konusu eserin çocuklar için felsefe çalışmalarında etkin bir materyal olarak kullanılabilmesi değerlendirilebilir. Öte yandan bahsi geçen eserin çocuk edebiyatı ürünleri arasında sahip olduğu tanınırlık ve çocuklar arasındaki popülerliği bu eseri P4C çalışmaları açısından da elverişli kılmaktadır.

Sonuç

Felsefe çağlar boyunca insanı ve insana dair olanı kendine konu edinmiştir. İnsanın en önemli dönemlerinden biri olarak değerlendirilebilecek çocukluk dönemini de felsefenin ilgi alanı içinde değerlendirmek olanaklı görünmektedir. Öncelikle filozofların sahip olduğu sorgulayıcı tavır ve merak unsuru çocukların da

en ön planda gösterdiği karakteristik özellikler olarak görülmektedir. Bu bağlamda çocukluk kavramının felsefi antropoloji içinde daha detaylı ele alınması ve öte yandan çocukların sahip oldukları bu özelliklerin felsefi zeminde işlenerek geliştirilmesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma alanının çocuklarla ilgili olması ise yürütülecek çalışmaların pedagoji, psikoloji ve eğitim bilimleri açısından desteklenmesini, bu bağlamda P4C çalışmalarında uygulanacak metotların ve kullanılacak materyallerin özenle seçilmesini gerektirmektedir.

Matthew Lipman 20. yüzyıla ve sonrasına etki edecek çalışmalarla çocuklar için felsefe çalışmalarında önemli bir müfredat ortaya koymuştur. Lipman'ın çalışmaları ile de bu alandaki araştırma ve uygulamalar hız kazanmış ve çocuklarla felsefe etkinlikleri birçok ülke ve okulda uygulanagelmıştır. Bu durum P4C çalışmalarının önem kazandığını belirten bir gösterge olsa da bahsi geçen çalışmalar verimliliğin, kullanılan metot ve materyallerin, öte yandan çalışmalara rehberlik eden kolaylaştırıcıların nitelikleri açısından belirli bir çerçevede tutulmalı; yapılan çalışmalar alanın gerektirdiği titizlik içinde ve akademik verilerin ışığında yürütülmelidir. Bu bağlamda en önemli unsurlardan biri de P4C çalışmalarında materyal olarak kullanılan çocuk edebiyatı ürünlerinin nitelikleridir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin kökeni edebiyatın kökeni ile eşdeğer görülebilecek ve çocuklar için üretilmiş eserlerin genelini kapsayacak bir tanıma muhataptır. Bu bağlamda eski çağlardan günümüze değin gerek sözlü gerekse yazılı edebiyat geleneği ile günümüze ulaşmış birçok çocuk edebiyatı ürünü bulunmaktadır. Bu ürünlerin bir kısmı ise hemen tüm kültürlerde ve dillerde karşılık bulmuş eserlerdir. Bu bağlamda, önemle belirtilmesi gereken nokta şudur ki, herhangi bir çocuk edebiyatı ürünü her ne kadar çağları aşacak bir kalıcılığa ve üne sahip olsa da P4C çalışmaları için istenen özelliklere haiz olmayabilir. Aksine kimi çocuk edebiyatı ürünlerinin çağın koşullarıyla uyumlu olmayışı, çocukları ve çocukların düşüncelerini olumsuz anlamda etkileyebilecek bir muhteviyata sahip

Polat, A.E. (2023), Lewis Carroll'ın "Alice Harikalar Diyarında" Eserinin P4C Çalışmaları Bağlamında Kullanım Olanığının Değerlendirilmesi, *Kaygı*, 22 (3), 654-680.

olması söz konusu olabilir. Bu problemi aşmak için P4C çalışmalarında bu çalışmaların zemininde ortaya çıkmış ve direkt P4C'nin amaçlarını gerçekleştirmeye güdümlü eserler bir çözüm olarak değerlendirilebilir. Ancak çocuklar arasında popülerliği bulunan eserlerin uygun olanlarının belirlenerek P4C çalışmalarında kullanılması ise bu eserlerin edebi yönüyle sahip olduğu nitelikler açısından da onlardan faydalanmayı olanaklı kılacaktır. Bu doğrultuda kullanılacak birçok materyalden biri de Lewis Carroll'ın "Alice Harikalar Diyarında" adlı eseri olarak görünmektedir.

Fantastik- kurgu türünün en iyi örneklerinden biri sayılabilecek "Alice Harikalar Diyarında" adlı eserin çocukların birçok kavramı ve yaşam pratiğini eleştirel olarak sorgulamasına olanak sağlayacak bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle bahsi geçen eserin P4C çalışmaları açısından ele alınması P4C'nin Lipman tarafından belirlenen metotlarına uygun düşmektedir.

Evaluation of the Possibility of Using Lewis Carroll's "Alice's Adventures in Wonderland" in the Context of P4C Studies

Summary

Alper Elvan POLAT

PhD. Candidate

Bursa Uludag University, Social Sciences Institute, Department of Philosophy, Bursa, TR

ORCID: 0000-0001-9357-7359

alperelvanpolat@outlook.com

Introduction

Childhood is a concept that expresses the process of human life from birth to youth. Many branches of science have studied children and childhood, and as a result, they have reached a consensus that childhood is one of the important periods of human life, as people acquire their first experiences of life in childhood. Studies on childhood have gained momentum since the 1960s, and thus, it has been determined that the concept of childhood has had variable definitions throughout the ages and that there were conceptual studies directly related to children only in the 16th century and later (Erdiller-Yatmaz et al. 2018: 286). Philosophy, which takes everything related to humans as a problem area, has also carried out systematic studies on the concept of childhood since the 20th century. In terms of philosophy, childhood is not only a period of human life within the framework of philosophy for children (P4C) studies that emerged in the 20th century; It could be handled within the influence of the child's mind, which is prone to critical thinking and questioning, and their sense of curiosity. In this study, first of all, the relationship between the concept of child and childhood and philosophy was tried to be determined, as a result of determining this relationship, the place and method of philosophy studies for children were emphasized, and finally, as an example of children's literature products that can be used in philosophy studies for children, Lewis Carroll's "Alice's Adventures in Wonderland" was evaluated in the context of the subject.

1. Philosophy and "Childlike Curiosity"

The concept of philosophy, whose meaning is the love of wisdom, is a discipline that emerged with questions on the existence, meaning and cause of existing things (Akarsu 1998: 80). Throughout history, philosophers have aimed to gain knowledge of both nature, humans and human-related objects and concepts, and have created a paradigm through investigations in this context. Philosophy, as a manifestation of the desire to know and endless curiosity about what exists, can be considered as a ground where questions rather than answers come to the fore, as agreed by many historians of philosophy, and in this respect, the human mind realizes the possibility of thinking. In this regard, when we look at the first activities of philosophy, it is seen that people realized abstract thought with their questions about existing things, and thus the first

philosophical inquiries became possible. What lies behind the emergence of philosophy and its evolution into a paradigm that will lay the groundwork for many other sciences basically begins with "childish curiosity". With "childish curiosity" it cannot actually be seen on the basis of any practical need; Therefore, it can be interpreted that a sense of curiosity is aimed at obtaining information for the sake of the information itself. Throughout history, people have wanted to know for their practical and technical needs in line with agriculture, architecture and similar purposes, and on the other hand, they have also wanted it to make sense of their existence, life and concepts as a human phenomenon. Philosophy is undoubtedly the result of a second kind of desire to know, and the use of the phrase "childish curiosity" as mentioned on the basis of this desire to know seems appropriate. When we look at the history of philosophy, it can be seen that Plato first founded philosophical problems on systematic thinking through Socrates, whom he had talked about in his dialogues. The method Socrates uses at this point is to try to reach a definition by asking direct questions with the curiosity of a child. In his discussions with the sophists about the identity of objects and concepts, without seeing any basis in knowledge, Socrates generally tried to determine the most appropriate definition of a concept, and at this stage he determined the appropriateness of the questions he asked and the answers he received (Arslan 2009: 31). However, when the dialogues are examined, it will be seen that Socrates generally does not ask easy-to-answer or technical questions and is not quickly satisfied with the answers he receives. Thus, the path opened by philosophy with endless curiosity and questions rather than answers, and the place of an ever-young, inquisitive and creative desire to know in the construction of this path, are revealed. It is possible to establish an organic similarity between children's sense of curiosity and philosophical thinking in many ways. People who are constantly curious and question themselves, nature, and the nature of objects and concepts; Although philosophers come to mind first, children also have similar characteristics in this sense, and in order to get to know the world, objects and concepts, they often ask "what is it?" just like philosophers. It seems that he is asking the question. Data not only from philosophy researchers, but also from modern psychology, pedagogy and educational sciences reveal that children have thinking skills from an early age. In this context, according to Vygotsky, children begin to use language as a thinking tool with the linguistic skills they acquire from external stimuli from the age of three (Bee & Boyd 2009: 310). According to Piaget, children begin to use primitive thinking between the ages of 4-7 and ask questions, while now they appear to be in search of meaning and desire to know about themselves and their environment (Bayhan & Artan 2005: 29). Thus, it is clear that children have the ability to use the thinking apparatus from an early age. However, what becomes a problem at this point is whether children's thinking styles are sufficiently recognized and whether this thinking activity can be handled in relation to philosophy from an early age. At this point, although some evaluations can be made in the light of the knowledge of the philosophy of education, it can be concluded that it is necessary to draw a broader scope, taking into account the relevance of the subject not only to education but also to philosophical anthropology. Thus, these problem headings necessitate a more specific examination of the concepts of child and philosophy. This necessity paved the way for

the emergence of the concept of "philosophy for children (P4C)" or "child philosophy" since the 20th century.

2. Matthew Lipman and the Method of Philosophical Studies for Children

The relationship between philosophy and children has found a place in philosophical investigations with increasing momentum, especially since the 20th century. One of the most important names that came to the fore in this context was Matthew Lipman and his work in this field. Matthew Lipman has produced a field of "philosophy for children" that will be active in schools since the 1970s, in order to explore the relationship between the concepts of philosophy and childhood and to ensure that children's curiosity and desire to know, as well as their reasoning, are handled on a philosophical basis (Vansielegheem & Kennedy 2011: 171). Lipman defines this field of study as "The purpose of philosophy for children (P4C) is to encourage children to think carefully, develop better reasoning and judgments, and engage in the analysis of some general but poorly defined concepts." He summarizes it as (Lipman 1999: 21). In this regard, it is understood that, with Lipman's work, the concepts of philosophy for children or children's philosophy have turned into a discipline that can be handled in a formal and systematic way. Lipman emphasized that philosophy for children is a necessity for societies rather than just an educational field of activity, and in this sense, he criticized current education curricula for not teaching the principles of thinking (Lipman 1976: 22). Because, according to Lipman, children who are aware of their physical functions are also aware of their mental functions and want to use this potential, but despite this, their educational curricula ignore this (Lipman 1976: 23). Lipman found a way to eliminate this problem in the idea that philosophy studies with children should be included in the educational curriculum from an early age. Lipman not only expressed the necessity of philosophy for children in a theoretical sense, but also suggested a curriculum to provide philosophy activities for children. According to this curriculum, children form a micro group and read the novels presented as material and are encouraged to produce critical thoughts based on these novels. In order for the event to achieve its purpose, the material presented must contain some ambiguities and contradictions. Thus, in micro groups, children aim to establish a dialogue with their peers under the guidance of a guide and to think critically based on the ambiguities and contradictions in the material that forms the basis of the study (Boyacı et al. 2018: 153). Among the findings of a study by Ventista, which is one of the studies conducted on the results of P4C studies that found many application areas under the intellectual leadership of Lipman, it was stated that more practical applications were needed to prove the effectiveness of P4C studies based on reading texts as suggested by Lipman, but it was stated that there was a need for more practical applications from the period when P4C studies started. Among the conclusions that can be reached with certainty from the data obtained to date is that these studies do not cause any cognitive harm to the child; On the contrary, it has been stated that it has a positive effect on children's reasoning skills (Ventista 2018: 457). In another study, it was determined that there was a significant increase in the comprehension and analysis skills and language skills of fifth grade secondary school students as a result of P4C activities carried out through texts (Özcan et al. 2022: 341). Therefore, it is possible to say that P4C studies can have a positive effect on children's

cognitive and linguistic development. However, the fact that activities in this field have not yet become widespread and do not yet find enough space in educational curricula seems to be the biggest obstacle to the development of P4C and the adequate observation of the effectiveness of P4C studies. Therefore, dissemination of studies and P4C applications in this field reveals an important necessity. The common purpose of activities in philosophy studies for children can be seen as developing critical thinking in children and laying the groundwork for systematic and logical thinking skills and reasoning abilities in children at an early age. In this context, the most commonly used method in P4C studies is reading and discussing children's literature products, as applied by Lipman. Because children's literature products have an interesting feature by offering a wide range to the limits that children's imagination can reach, and on the other hand, they have the opportunity to express in a simpler way linguistically the thoughts and life practices that children may have difficulty in comprehending. In this regard, Mohr Lone states that children's books are an important source of philosophy and that children's minds are full of philosophical questions (Lone 2012: 4). Karakaya, on the other hand, argues that "child philosophy" has an important place in children's literature and that many children's literature products are directly or indirectly about child philosophy (Karakaya 2006: 22). It is seen that the literary works written by writers and directed towards children in the periods when child philosophy or philosophy for children had not yet emerged, spread over a wide range in terms of number, subject and form. For this reason, although works written in recent times and especially for this field of study are generally preferred in P4C studies, fairy tales, stories and novels, which can be called children's classics and have become a part of many children's lives, need to be examined in the context of "children and philosophy". In this way, it will be possible to ensure that philosophy studies for children find their source in the works in the child's life, and to reveal the relationship between literature and philosophy in terms of P4C studies.

3. Evaluation of the Work Named "Alice's Adventures in Wonderland" in the Context of P4C Studies

Charles Lutwidge Dodgson, or Lewis Carroll, as he is better known as the pseudonym he uses in his works, is an English mathematician, logician and man of letters who lived in the 19th century. Although Carroll produced works in both logic and mathematics, as well as poetry and short stories in literature, he published "Alice's Adventures in Wonderland" published in 1865 and "Through the Looking-Glass", published in 1871, which was a sequel to this work. He has gained worldwide fame with his works in the fantasy-fiction genre. The author's work "Alice's Adventures in Wonderland" is a classic work that many children in almost all cultures and geographies have had the opportunity to read, as it has been translated into more than a hundred languages since it was first published in 1865. Considering the fact that the work in question is decorated with fantastic elements and the dynamic imagination of this age group, it can be evaluated that it especially appeals to children between the ages of 7-12. In the work titled "Alice's Adventures in Wonderland", the main character, Alice, is a seven-year-old little girl. As far as what is depicted in the work, it gives the impression that Alice is receiving a good education and growing up in a more prosperous family in the society she lives in. According to the flow of events of the

work in question, while Alice is sitting under a tree with her sister, she notices a white rabbit carrying a watch in his pocket and talking. This surreal situation attracts her attention, so she runs after the rabbit, follows it and jumps into a passage into which the rabbit enters. Although Alice expects to encounter anyone after falling into the passage that resembles a vertical well, there is no one. On the other hand, while Alice was falling through the gate, she could not understand how time passed and could not measure the time in any way. In the passage, there is only a glass table in front of Alice and a door that, when viewed from underneath, appears to open to a beautiful garden, but is locked. However, in order for Alice to pass through that door and go into the garden, her height must decrease. Alice sees a golden key, which she thinks belongs to this door, on the table, and also notices a bottle with the words "drink me" written on it. When Alice drinks the liquid in this bottle, she suddenly becomes small enough to pass through the door, but this time, since she drinks the liquid without taking the key, she no longer has the opportunity to access the key on the table, which is much larger than her. Meanwhile, Alice sees a glass container under the table with a cake inside and the words "eat me" written on it. When Alice eats this cake in a glass container, she suddenly grows taller and becomes too big to fit into the environment she is in. Alice starts to cry due to her helplessness and disappointment, and the tears falling from her eyes form a lake around her. Alice begins to drift in the lake created by the tears she shed. Meanwhile, while Alice is drifting in the lake of tears, she sees that she is not alone and realizes that many strange creatures, such as ducks, dodo birds, magpies, mice, canaries and crabs, are trying to reach the shore. Alice, who begins to communicate with the strange animals mentioned, feels the strangeness of being able to communicate with animals as a human, and begins to tell them about her cat Ninah. However, as soon as Alice starts talking about her cat, these strange but cute animals quickly run away. Alice, who is left alone again in this situation, sees the white rabbit again after a while. The white rabbit asks Alice to go to his house and bring his gloves and fan. Thereupon, Alice enters the house and grabs the gloves and fan, and as she leaves the house, a bottle catches her eye again, and she drinks the liquid in this bottle with curiosity and excitement. When Alice drinks the liquid in the bottle, she grows too big to fit into the rabbit's house. Meanwhile, seeing Alice not coming, the rabbit goes to his house and realizes the situation, and takes action to get her out of his house, taking his assistant Pat and Lizard Bill with him. These characters throw pebbles at Alice, but these stones turn into small cakes until they reach Alice. Alice starts eating these cakes and turns back to her little self. Alice, who can escape from the house she is in, goes for a walk in the forest. While walking around, hoping to find something to eat, Alice suddenly comes across a large blue caterpillar sitting on a mushroom. The caterpillar asks Alice who she is, but Alice says that she knew who she was until that morning, but as a result of the events she has experienced since the morning, she is no longer sure who she is. This situation shows that Alice's experiences have put her in an identity crisis and the surreal situations she has experienced have confused her mind a lot. Later in the work, while Alice is walking through the forest, she sees a tea party organized by the characters named the Hatter and the March Hare and goes to them. At this party, an interesting conversation takes place between Alice and the mentioned characters. In this conversation, a small

description of the rules of classical logic is made. Namely, while Alice claims that saying all she thinks and saying what she tries to say are the same thing, the Hatter says that these are not the same thing; If we accept these as the same, "I see that I eat." and "I eat what I see." He states that their statements should be the same. Following the Hatter, the March Hare says, "I love everything I have." and "I have everything I love." He indicates to Alice by giving an example that saying "does not mean the same thing" (Carroll 2023: 54). In this speech, the characters named Hatter and the March Hare actually describe correct logical reasoning despite the fact that the inversion process in logic is done incorrectly. After this conversation, Alice continues her travels in the forest, encountering various characters. One of the most interesting of these characters is the Queen character. The Queen is a character who constantly gives orders to the surroundings and gives death sentences at the slightest negativity. As a matter of fact, Alice also received her share of the Queen's anger and reacted to the Queen while she was being tried in court. After this reaction, Alice, who was about to be punished by the Queen, woke up and realized that everything she had experienced was a dream. In the work, which describes a dream process but brings various concepts into discussion with many different characters and plots, it is understood that the topics of time, physical perception, identity concept and logical reasoning have become a subject of inquiry for Alice in the work. In this context, answers to the following questions can be sought by using this work during philosophy studies for children:

1. What is time and does time move at the same speed in every situation? In this context, have there been moments when you felt like time was flowing much faster or slower than it actually was?
2. When you define big or small for an object, what criterion or object do you use as reference? For example, if an apple is small for a human, is it also small for an ant?
3. How do we define ourselves? By what characteristics can humans be distinguished from other creatures? For example, are humans' ability to speak or being aware of their own consciousness the most basic features that distinguish them from animals?
4. Why did Alice forget her own characteristics when she fell into the well? What else could have happened if she had continued to stay in that well? If you fell into that well, what would you do or not do like Alice did?
5. How do we reason about the situations we encounter? What could be the thing(s) that ensures the validity and non-contradiction of a proposition we express? It is possible to diversify or elaborate these questions based on the work called "*Alice's Adventures in Wonderland*". Because this work of Carroll contains both imagination and many ambiguities regarding concepts. In this respect, it can be evaluated that the work in question can be used as an effective material in philosophy studies for children. On the other hand, the recognition of the mentioned work among children's literature products and its popularity among children make this work suitable for P4C studies.

Conclusion

Philosophy has focused on humans and things related to humans throughout the ages. It seems possible to evaluate childhood, which can be considered as one of the most

important periods of a human being, within the scope of philosophy. First of all, the inquisitive attitude and curiosity that philosophers have are seen as the most prominent characteristic features of children. In this context, it becomes a necessity to examine the concept of childhood in more detail within philosophical anthropology and, on the other hand, to develop these characteristics of children by processing them on a philosophical basis. Matthew Lipman has created an important curriculum in philosophy studies for children, with works that will influence the 20th century and beyond. With Lipman's studies, research and practices in this field have accelerated and philosophy activities with children have been implemented in many countries and schools. Although this is an indicator that P4C studies have gained importance, the mentioned studies should be kept within a certain framework in terms of efficiency, the methods and materials used, and the qualities of the facilitators who guide the studies; Studies should be carried out with the rigor required by the field and in the light of academic data. In this context, one of the most important elements is the qualities of children's literature products used as materials in P4C studies. The origin of children's literature products is subject to a definition that can be considered equivalent to the origin of literature and covers the general works produced for children. In this context, there are many children's literature products that have survived to the present day through both oral and written literary traditions from ancient times to the present day. Some of these products are works that have found a response in almost all cultures and languages. In this context, the point that should be emphasized is that, although any child literature product has a permanence and reputation that will transcend the ages, it may not have the desired features for P4C studies. On the contrary, some children's literature products may not be compatible with the conditions of the age and may have content that may negatively affect children and their thoughts. In order to overcome this problem, the works that emerged on the basis of P4C studies and are directly aimed at achieving the aims of P4C can be considered as a solution. However, determining the appropriate works that are popular among children and using them in P4C studies will make it possible to benefit from the literary qualities of these works. One of the many materials that can be used in this direction appears to be Lewis Carroll's "Alice's Adventures in Wonderland". It is seen that the work called "Alice's Adventures in Wonderland", which can be considered one of the best examples of the fantasy-fiction genre, has the potential to enable children to critically question many concepts and life practices. For this reason, examining the mentioned work in terms of P4C studies is in accordance with the P4C methods determined by Lipman.

Polat, A.E. (2023), Lewis Carroll'ın "Alice Harikalar Diyarında" Eserinin P4C Çalışmaları Bağlamında Kullanım Olanaklarının Değerlendirilmesi, *Kaygı*, 22 (3), 654-680.

KAYNAKÇA | REFERENCES

- Akarsu, B. (1998). Felsefe Terimleri Sözlüğü (13. Basım). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Aristoteles. (1996). Metafizik. (Çev. Ahmet Arslan). 2. Baskı. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Arslan, A. (2009). Felsefeye Giriş (12. Basım). Ankara: Adres Yayınları.
- Bayhan, P. S. ve Artan, İ (2005). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). Bilişsel Gelişim. (Çev. O. Gündüz), Çocuk Gelişim Psikolojisi içinde (s.309-371). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Boyacı, N. P., Karadağ, F., & Gülenç, K. (2018). Çocuklar için felsefe/çocuklarla felsefe: felsefi metotlar, uygulamalar ve amaçlar. *Kaygı*. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, (31), 145-173.
- Carroll, L. (2023). Alice Harikalar Diyarında (16. Basım) (Çev. S. Ezber). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Dürüşken, Ç. (2014). Antikçağ Felsefesi: Homeros' tan Augustinus'a Bir Düşünce Serüveni. İstanbul: Alfa.
- Erdiller-Yatmaz, Z. B., Erdemir, E., & Erbil, F. (2018). Çocuk ve çocukluk: Okulöncesi öğretmen adayları anlatıyor. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 284-312.
- Gökberk, M. (1993). Felsefe Tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Karakaya, Z. (2006). Günümüz Çocuk Edebiyatında Seçilmiş Çocuk Felsefesi Örnekleri, *Türkoloji Dergisi*, 2, 21-39.
- Lipman, M. (1976). *Philosophy For Children*. *Metaphilosophy*, 7(1), 17-39.
- Lipman, M. (1999, February). What is Happening with P4C? In *The Proceedings of the Twentieth World Congress of Philosophy* (Vol. 3, pp. 21-26).
- Lone, J. M. (2012). *The Philosophical Child*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Oyler, J. (2016). Philosophy with children: The Lipman-Sharp approach to philosophy for children. *Encyclopedia of educational philosophy and theory*, 1-7.
- Platon. (2005). Devlet (çev. Cenk Saraçoğlu – Veysel Atayman). İstanbul: Bordo – Siyah Yay.,
- Russell, B. (2002). Batı Felsefesi Tarihi – İlkçağ (Çev. M. Sencer). İstanbul: Say Yayınları.
- Özcan, S., Sallabaş, M. E., Akgül, S. (2022). Okuma Eğitiminde P4C Temelli Soru Sorma Eğitiminin İşbirlikli Öğrenmeye Etkisi. *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 10(2), 327-346.
- Tunalı, İ. (2009). Felsefeye Giriş (2. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Polat, A.E. (2023), Lewis Carroll'ın "Alice Harikalar Diyarında" Eserinin P4C Çalışmaları Bağlamında Kullanım Olanığının Değerlendirilmesi, *Kaygı*, 22 (3), 654-680.

Turgut, İ. (1993). Sanat Felsefesi. İzmir: Üniversite Kitabevi Yayınları.

Vansieleghem, N., & Kennedy, D. (2011). What is philosophy for children, what is philosophy with children—After Matthew Lipman?. *Journal of Philosophy of Education*, 45(2), 171-182.

Ventista, O. M. (2018). A literature review of empirical evidence on the effectiveness of Philosophy for Children. *Parecidos de familia. Propuestas actuales en Filosofía para Niños/Family resemblances. Current proposals in Philosophy for Children*, 448-469.

Williams, L. (2003). *Çocuğunuzu Keşfedin* (çev. M. Koyuncu). İstanbul: Hayat Yayınları.